

Czégé Petra Gabriella

Állományvédelem az MNL Békés Megyei Levéltárában

Az MNL Békés Megyei Levéltára Gyulán és Békésen 2022-ben 10 042,91 ifm iratanyagot őriz. Két telephelyünkön 36+3 raktárban a legkülönbözőbb tárolási körülmények közül érkező dokumentumok kapnak helyet. Gyulai épületünk a város központjában 118 éve épült patinás épület, amelyen a Békés Megyei Kormányhivatal Földhivatali Főosztályával osztozunk. A Zobel Lajos által tervezett, 1905-re felépült egykori Pénzügyi Palota helyiségeit az 1980-as évektől kezdtük birtokba venni. 1984-ben a gyarapodó iratmennyiség okán raktárakat kaptunk az akkor megszűnő Gyulai Járási Hivatal helyiségeiből, majd 1996-ban további raktárak és munkaszobák átengedésével a teljes gyulai központ átkötözött a szemközti városházáról a jelenleg is használt épületbe.

Kapacitásnövelés céljából 1977-ben nyílt meg a levéltár békési részlege. Akkor a megszüntetett Békési Járási Hivatal megüresedett épületeit kapta meg intézményünk.¹ Még egy költözés után 2011-ben vettük birtokba a jelenleg is használt új, modernebb épületet, amely már kifejezetten levéltári iratanyag tárolására kialakított két tágas raktárral rendelkezik. Mindkét raktárban gördülő polcrendszer van, a II. raktárban kiegészítésként fix Salgó állványzat szolgál az iratok tárolására, továbbá korszerűbb fűtésrendszert, légbefúvó berendezést szereltek be.

A két épület korából adódóan és építésük célja miatt is következik, hogy eltérő körülményeket biztosít számunka az iratok tárolásához, védelméhez. Az elmúlt 40 év eredményeként pedig jelenleg azon szerencsés megyei levéltárak egyike vagyunk, amely állományvédelmi műhellyel rendelkezik.

Az iratanyag megoszlása tekintetében gyulai központunkban jórészt az 1950 előtti iratokat, a történeti Békés megye iratainak legnagyobb részét, valamint Arad-, Bihar- és Csanád vármegye hozzánk csatolt területeinek iratait őrizzük. Békési Fióklevéltárunkba az 1950 után keletkezett iratok kerültek és kerülnek.² A tárolandó iratmennyiség elhelyezésére egy időben Gyulaváriban is volt ideiglenes raktárunk, de a Békési Fióklevéltár fejlesztésével ezt a 2000-es évek elején felszámolták.

Gyulai épületünk mindhárom emeletén találhatóak raktárak: a földszinten egy nagyobb, valamint egy ideiglenes raktár, amelyben többnyire az éppen beszállított iratokat helyezzük el. Ez mára lassan funkciót váltott, gyulai raktáraink hamarosan megtelnek, az újonnan beszállított iratok jórészt már fióklevéltárunkba kerülnek. A földszinten kapott helyet állományvédelmi műhelyünk három helyisége is. Az első emeleten az irodák és munkaszobák mellett 13 raktár található. Ezek mellett a két szárny folyosóin, a kuta-

¹ Szabó, 1978.

² Erdész, 2014.

tóteremben, annak előterében és az igazgatóhelyettesi iroda falain elhelyezett beépített szekrényekben is iratokat tárolunk. A második emelet jobb szárnyán található 13 helyiség és a folyosó is raktárként funkcionál, balra kiállítótér és konferenciaterem kapott helyet.

Az 1984-es és 1996-os költözéskor sem volt lehetőség nagyobb fejlesztésre, korszerűsítésre, így a raktárak bár viszonylag jó állapotúak, de nem korszerűek. Nincs légkondicionálás és a fűtésrendszer is elavult. A dokumentumok elhelyezésére Salgó polcrendszert alakítottak ki, amelyekre bedobozolva helyezték el az iratokat. A dobozok többnyire savmentesek, évről évre törekszünk a már nem korszerű tárolóeszközök lehetőség szerinti cseréjére.

Bár az általunk őrzött iratok zöme alig 300 éves,³ az elmúlt évszázadok nem kímélték azokat. Ha csak a Békés Megyei Levéltár intézménytörténetére vetünk egy pillantást, már abból is láthatjuk, hogy tárolás tekintetében komoly problémákkal kellett szembenéznie elődeinknek is.⁴ A 18. század végén épült fel Gyulán a vármegyeháza, a mai polgármesteri hivatal, amelyben helyet kapott a levéltár is. A túlszűfolt helyiségek és a padlás mellett iratokat őriztek a téglavárban is, amely szintén nem volt kedvező hely erre a célra.⁵ Az iratanyag gyarapodása okán az épület átépítéskor, 1851-ben újabb helyiségeket kapott a levéltár.⁶ Az iratok pusztulásában a kedvezőtlen körülmények mellett a ma már szakszerűtlennek számító selejtezések⁷ és a háborúk is jelentős szerepet játszottak. A II. világháború idején a menekítési kísérlet okán is a Békés Megyei Levéltár iratanyaga szétszóródott, megsérült.⁸ A keletkezett károk, sérülések helyrehozása, az állapotromlás megakadályozása a 21. században is napi munkánk szerves része. Az 1950. évi 29. törvényerejű rendelet ráadásul a városi és községi levéltárak anyagát is a közlevéltárak őrizetébe utalta. Az átvett iratokat sem kímélték a fentebb említett események. A következő évtizedekben a megye községeinek iratanyaga, az intézmények maradandó értékű iratai apránként kerültek levéltári őrizetbe. Nemritka manapság sem, hogy kollégáink szervellenőrzéskor már rég levéltárba utalandó iratokkal is találkozhatnak padlásos-

³ Iratanyagunk a vármegye 1715-ös helyreállításától folyamatos. Legrégibb dokumentumunk egy 1650-ből származó nemesi oklevél, amelyet II. Rákóczi György adományozott Nagyidai Zeöld Mihálynak (MNL BéML XV. 7. 1. tétel).

⁴ A Békés Megyei Levéltár törzanyagát képező iratanyagának átfogó rendezése a 20. század elején indult meg. A helyi sajtóban többször említésre került a levéltár elhelyezésének ügye, a szűkös és rossz raktárkörülmények. Végül 1905-ben, a Pénzügyi Palota megépülésekor a vármegyeházán (mai polgármesteri hivatal) kapott nagyobb, és valamennyivel alkalmasabb helyet, ahol közel 100 évig működött.

⁵ Szabó, 1982: 7.; MNL BéML IV. A. 1. b. 1195/1807.

⁶ MNL BéML 154. 42/1851.

⁷ Szabó, 1982, 8., Berényi, 2018: 27–28. Berényiné Kovács Gyöngyi 2018-as tanulmányában a megyei levéltári iratanyag pusztulását tekinti át a II. világháború idején. Az Országos Levéltár 1946-os felmérése is azt bizonyítja, hogy a Békés Megyei Levéltár iratanyag is jelentős károkat szenvedett a háború alatt. A háborúk okozta káoszra, az iratok pusztulására Szálkai Tamás is kitér 2020-as Trianon árnyékában – Bihar megye levéltára és levéltárosai című tanulmányában, amelyben a magyar–román határmenti Bihar Megyei Levéltár viszontagságait is vázolja. Szálkai, 2020.

⁸ A Békés Megyei Közlevéltár 1951-ben az 1950. évi 29. törvényerejű rendeletre hivatkozva kérte a lakosságot az 1945 előtti iratok beszolgáltatására. Viharsarok népe, 1951. július 25.

kon, egy-egy irattár eldugott zugában. Sajnos sokszor az irattárat kezelő szakszemélyzet sincs tisztába azzal, hogy a sárga, poros, penészes iratok értékes információkat is hordozhatnak (például hadigondozásra vonatkozó listákat, hadirokkantak és családjaik adatait).

Preventív állományvédelem. Tárolás, állagmegóvás, megelőzés

A dokumentumok tervezett védelme, állagmegóvása, a károsodások megelőzése vagy a már megindult folyamatok lassítására irányuló intézkedések nélkülözhetetlen feltételei az iratok hosszú távú megőrzésének és kutathatóságuk biztosításának. Ezen intézkedések nálunk is, csakúgy, mint a levéltárakban általában két szinten valósulnak meg. Intézményi szinten a mindenkori vezetés prioritásai között szerepel az iratanyag megfelelő tárolásának ügye, egyéni szinten pedig munkatársaink napi munkavégzése során a dokumentumok kezelésében nyilvánul meg.

Raktárainkban – említettem – zománcolt dexion Salgó polcrendszerrel építettek ki, amelyeken az iratokat dobozba helyezve, a köteteket gerincre fordítva – illetve extrém méretű kötetek esetében azokat egymásra fektetve – tároljuk. A tárolási körülmények lehetőségeikhez mérten történő optimalizálásához nagyban hozzájárult a 2005-re elkészülő Állományvédelmi ajánlás. Bár Gyulán a polcrendszer kialakítását már korábban, az épület birtokba vételekor elvégezték, a megfelelő raktárhigiénián, a gondos tároláson kívül anyagi korlátok miatt nem volt lehetőség más intézkedésre. Az ajánlás alapján elvégzett raktárminősítés kapcsán szakfelügyelőnkkel konzultálva, valamint a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával lehetőség adódott a levéltári anyag védelmét szolgáló, megfelelő hő- és páramérő műszerek vásárlására. Jelenleg is az akkor beszerzett készülékeket használjuk, a mindenkor hatályos Állományvédelmi ajánlás és az MNL Állományvédelmi szabályzatának megfelelően. Hetente háromszor, meghatározott helyen és időpontokban mérjük egy átlagos raktár hőmérsékletét és relatív páratartalmát. Jelenleg négy datalogger, adattárolós Testo 175 H1 és két darab hordozható Testo 625-ös műszer áll rendelkezésünkre (plusz 1 darab tartalék hordozható mérő, amelyet az éves kalibrálás idején használunk felváltva gyulai és békési raktárainkban, ezzel is biztosítva a mérések folytonosságát). A műszereket a releváns adatok mérése érdekében az Állományvédelmi ajánlásnak, valamint az MNL Állományvédelmi szabályzatának megfelelően évente kalibráltatjuk.⁹

A polcrendszer mellett külön fiókos tárolókban kapott helyet térképgyűjteményünk egy része, valamint külön kezelt plakátgyűjteményünk. Mikrofilmjeink számára is megfelelő mikrofilmtároló szekrények állnak rendelkezésünkre.

Gyulai épületünk esetében a birtokbavételkor az anyagi körülmények sem tették lehetővé a raktárak korszerűsítését, megfelelő átépítését. Az előző raktárak nyirkos környezete után a költözés önmagában előre lépésnek számított. Az akkori vezetés is minden

⁹ Czikkely Tibor–Káli Csaba–Orosz Katalin–P. Holl Adrién–Szlabej Dorottya: Állományvédelmi ajánlás. Budapest, 2017. 7.1., valamint A Magyar Nemzeti Levéltár Állományvédelmi szabályzata, 2021. 4.2.

elérhető eszközt segítségül hívott a korábbi károsodások korrigálásához, megszüntetéséhez. Az 1996-os költözés során a nedves levegő okozta penészesedés miatt kétezer iratfolyóméternyi irat etilén-oxidos fertőtlenítésére volt szükség és lehetőség.¹⁰

A raktárakban látványos változás azóta sem történt, azonban a rendelkezésre álló anyagi keretekhez mérten folyamatosan törekszünk a környezeti körülmények szabályozására. A nyári meleget és a napfényt függönyök felhelyezésével, redőnyökkel igyekszünk kizárni. Télen fűtéssel igyekszünk a raktárakból kiszorítani a külső légnedvesség hatását. 2020-ban megkezdődött az épület ablakainak javítása, cseréje is, ami reményeink szerint pozitívan hat majd a körülményekre. Bízunk abban is, hogy a raktárak mesterséges világítása is hamarosan megújul, amivel nem csak energiatakarékosabb működést, de állományvédelmi szempontoknak is megfelelőbb fényviszonyokat biztosíthatunk majd.

Az iratok közvetlen védelmét megfelelő tárolóeszközökkel, savmentes levéltári dobozokkal biztosítjuk. E tekintetben éves tervezéssel nem csak az újonnan rendezett iratanyagot helyezzük új, korszerű dobozokba. A régi, nem egy esetben jelentősen elhasználódott dobozokat ellenőrző rendezés kíséretében folyamatosan, tervezetten cseréljük.

Legértékesebb irataink számára egyedi tárolóeszközöket készítünk. Ilyen például a Bolza család családfája vagy a Nagydai Zeöld Mihály számára készült címereslevél.¹¹ Mindkettő pergamen hordozóra készült, színesen illusztrált dokumentum. Látványos megjelenésük miatt is levéltárbemutató foglalkozásaink elhagyhatatlan darabjai, azonban anyaguk miatt a környezeti tényezőkre gyorsan reagálva sérülékenyek is egyben. A dokumentumokat sokáig hajtogatva tárolták, ami folyamatos fizikai megterhelést jelentett számukra. Félő volt, hogy hamarosan látványosan sérülnek, a hajtások mentén leperreg róluk a festék. A családfához tartozik 4 db fatégelybe öntött viaszpecsét is, a címereslevélhez pedig egy már igen megviselt hitelesítő viaszpecsét, amelyek szintén sérülékenyek. Hogy megelőzzük a mechanikai megterhelésből adódó komolyabb károsodásokat egyedi, méretre gyártott tárolódobozok készültek hozzájuk. A dobozon belül kiterítve helyeztük el az iratokat. Használatukkor immár nem szükséges kivenni őket, nem hajtogatjuk ki, majd vissza, így minimálisra csökkentettük a fölösleges kontaktot még a szövetkesztyűvel is. Legideálisabb lenne egy-egy replika ezekből a dokumentumokból is, amelyek bátrabban a látogatók kezébe adhatók. Kötetek esetében, amennyiben azok igénylik, méretre gyártott tok készül a biztonságosabb tárolás céljából.

Az iratok rendezése kapcsán minden szakmai feladatot ellátó kolléga végez állományvédelmi tevékenységet. A rendezési terv elkészítésekor, az iratanyag felmérésekor már megfogalmazódnak a szükséges lépések, amelyek elengedhetetlenek az iratok biztonságosabb raktári elhelyezéséhez. Ezen a ponton legtöbb esetben nem az anyagi ráfordítás a mérvadó, hanem a levéltáros időráfordítása. Elég egy nemritka példa: a tanácsi iratok rendezése. Az átvett iratanyag szépen rendben, dobozokban érkezett hozzánk, mondhatni csak ellenőrzést és ágazati betű szerinti szortírozást igényelt, ami nem jelentett volna túl sok időráfordítást. Ami jelentősen megnövelte a munka hosszát, az a rengeteg

¹⁰ Békés Megyei Hírlap 2001. január 29.

¹¹ HU MNL BéML XIII. 4. a. Franz Joseph Bolza gróf családfája, valamint HU MNL BéML XV. 7. 1. tétel

Egyedi tárolódoboz
Franz Joseph Bolza gróf
családfájához

fémkapocs, műanyag mappa jelenléte. Mindezeket egyenként távolítjuk el, ügyelve arra, hogy a papíron (amely a 20. századi gyártási technológiából kifolyólag alapvetően előregedett, sérülékenyebb) ne, vagy csak az elkerülhetetlen minimális sérülés keletkezzen.

A fém és műanyag mellett a régi ragasztószalagok, nem biztonságos, savas környezetet teremtő íróeszközök (filcek, tollak) használata, a dokumentum keletkezésének idejében használt nyomtatási, másolási eljárások is fejtörést okozhatnak. Családi, személyi hagyatékokban nem ritka a felsoroltak halmozott jelenléte, nem beszélve a „nem hagyományos adathordozókról”, a fotókról, negatívokról, hang- illetve videófelvételekről, a 21. században pedig a digitális adathordozókról.

Konkrét példaként említhető Haiman György tipográfus irathagyatéka. Az izgalmas, nem jelentéktelen kultúrtörténeti értéket képviselő iratanyag relatíve nem nagy, csupán 4,44 ifm, ennek ellenére rendezése állományvédelmi szempontból is kihívás. Alapvető adathordozóként a papír jelenik meg, de – mint a legtöbb családi, személyes irathagyatéknál – itt is – szép számban találkozunk fotókkal. Az iratképző szakmájából kifolyólag azonban újabb, speciális adathordozók is jelen vannak, mint például a nyomdai kivitelezés során montírozáshoz használt negatívok, diafilmek, fém nyomólemezek, amelyek mindegyike odafigyelést, átgondolást igényel, különösen azért, mert a papírok között foglalnak helyet.

A fotók esetében korábban a Nemzeti Kulturális Alap pályázatainak keretében különböző méretben beszerzett füles védőborítókat használunk. A képeket egyenként csomagoljuk, a témát, tartalmat ceruzával írjuk fel a borítékokra. Ahol a képanyag mennyisége megengedi, ott külön, méretben megfelelő savmentes dobozokba helyezük

azokat. Bár van külön fotótárunk, abban a korábban ömlesztve tárolt különgyűjtemény darabjai kaptak helyet, amelyek nem köthetők egyik fondhoz sem, vagy egy-egy kiadványban fellelhető illusztrációról készült fotómásolatok. A fondokban található képanyagot nem emeljük ki, nem tároljuk külön, csupán a fenti módon csomagoljuk.

Maradva az előző mintánál, Haiman precizitását, részletekre való odafigyelését példázza az, ahogy feljegyzéseit, későbbi kiegészítéseit gondosan rögzítette korábbi jegyzeteihez fémkapcsokkal vagy ragasztószalaggal (többnyire kiszáradó, lepergő szalagot használt). Ezeket lehetőség szerint mind eltávolítottuk. Itt merült fel az a kérdés, hogy mégis hogyan maradjon a helyén egy-egy feljegyzés? Ilyen apró papírfecnik esetében az egybetartozó tételek palliumozása nem elegendő megoldás, abból hamar kicsúsznak a kis részletek. Ekkor a restaurátorok által is használt, egyszerűbben kezelhető, apró korrekciókra alkalmas Neschen filmoplast javítószalagok alkalmazása mellett döntötünk. A jegyzetek rögzítése mellett az apró, általunk is könnyen javítható szakadásokat is korrigálni tudtuk, így megakadályozva a iratok további rongálódást. Természetesen a munkaszobában, raktárakban nincs is mód nagyobb, szakavatottabb kezeket igénylő beavatkozásokra.

Károk helyreállítása

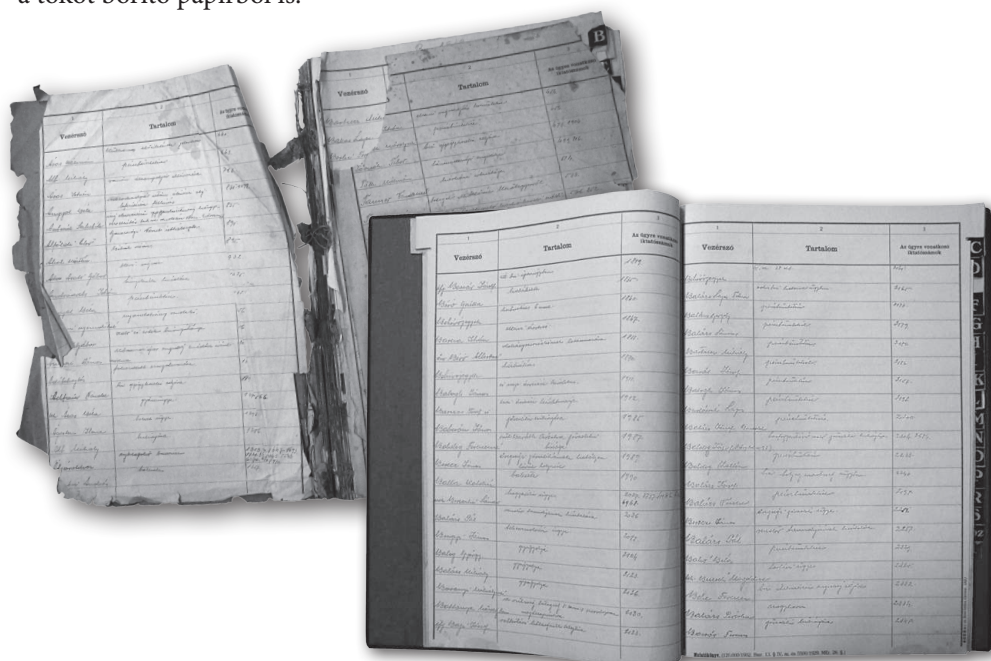
A kutathatóság biztosítása tekintetében a legtöbb iratanyag esetében még mindig a papíralapú kutatás az elsődleges. Ehhez elengedhetetlen a megromlódott, sérült, szakadt dokumentumok, kötetek fizikai állapotának javítása. Alapvető dilemma természetesen, hogy milyen mértékben szabad hozzányúlni egy-egy dokumentumhoz, kötethez, hogy ne sérüljön annak hitelessége? A döntést többek között a kutathatóság biztosításának követelménye befolyásolja, hiszen egy elsavasodott, lapozás közben töredező kötet használata csak annak élettartamát rövidíti.

Alapvetően szerencsés helyzetben vagyunk, mert egy több évtizede létrehozott kis levéltári nyomdából az évek során könyvkötőműhely alakult, ahol 2009 óta csak kötés és levéltári javítás folyik. Fábíán Attila, szakképzett könyvkötő kollégánk jelenleg egyedül dolgozik. Kötészeti munkája mellett a 90-es évek közepén restaurátorokkal is konzultálva, valamint az OSZK Könyv- és papírrestaurátor tanfolyamának jegyzeteit tanulmányozva autodidakta módon alapvető ismereteket szerzett a papír különböző sérüléseiről, azok lehetséges javítási módjairól. Megismerkedett az egyszerűbb javítóanyagokkal, ezáltal a komolyabb restaurálást nem igénylő iratokat rendbe tudja hozni.

A műhely felszerelése is alapvetően kötészeti eszközökből áll, de sikerült beszerezni néhány, restauráláshoz szükséges eszközt is. Használatban van könyvprés, hőprés, papíripari kézi sajtológép, irkaprés, kézi ragasztóállvány, aranyozógép, hozzá betűkészlet, kézi lemezolló, kötegvágó gép, fűzőállvány. Javításhoz speciálisan restauráláshoz alkalmas pákát és vasalót használ kollégánk. Ha szükséges az iratok nedves tisztítása, mosása, akkor arra alkalmas műanyag tálcát és szárítót használ, hogy megfelelően elkülönüljenek a javított papírlapok.

A kötetzeti és javítási munkák során használt anyagok beszerzését az elmúlt húsz évben teljes mértékben pályázat útján finanszíroztuk. A Nemzeti Kulturális Alap támogatásával jórészt filmpapírral javítóanyagokat, ragasztót, a papír tisztítására, megerősítésére alkalmas eszközöket, vegyszereket, a kötéshez használt anyagokat, szűrkelemez, előzékpapírt, kötetzeti vásznakat és bőroket vásároltunk. Az utolsó öt sikeres pályázatunk során támogatásból 1 503 905 Ft értékű anyagot tudtunk beszerezni.

A műhely munkája is éves munkaterv szerint zajlik. Levéltáros kollégáinkkal folyamatosan feljegyezzük azon dokumentumokat, amelyek állapota indokoltá teszi a beavatkozást. A listára kerültek közül több szempont alapján választjuk ki azt a 25-30 kötetet, amelyek bekerülnek a következő év munkatervébe. Figyelembe vesszük az irat kutatottságát (sok esetben a kutatószolgálati munka-, az előkészítés során tapasztalt állapot indukálja a listára kerülést), az irat, illetve a benne szereplő adatok értékét. Például az elmúlt két esztendő ráirányította a figyelmet a nagy járványokra, érdekessé téve az elmúlt korok pandémiás helyzeteit a nagyközönség számára is. A helyi sajtó érdeklődésének hatására is előkerült Mezőberény község Cholera jegyzőkönyve.¹² A jegyzőkönyv különböző méretű ívekből utólag összeállított kötet, védőtokkal. Mind a kötet, mind a tok megérte a kezelést, amelynek végén megerősítve, stabil tokban kerül majd vissza a helyére. Ez esetben remélhetőleg minél több részlet menthető lesz a díszes táblából és a tokot borító papírból is.

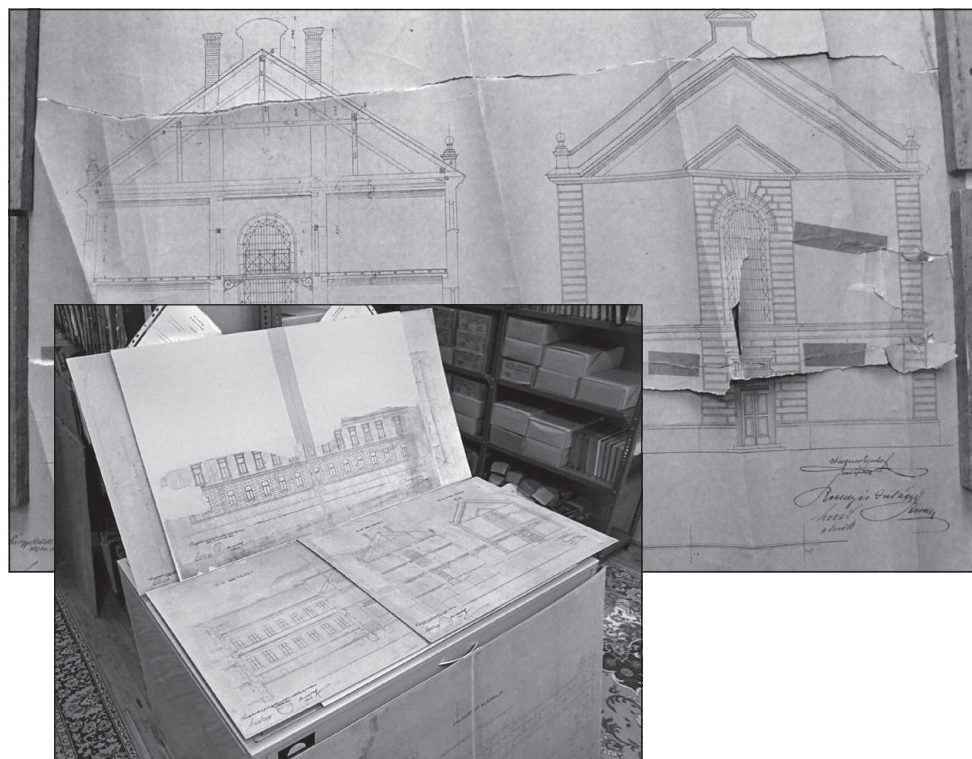
Műhelyünkben az elmúlt években több tucat kötet és irat került kutatható állapotba

¹² MNL BéML V. 326. a. 70. kötet

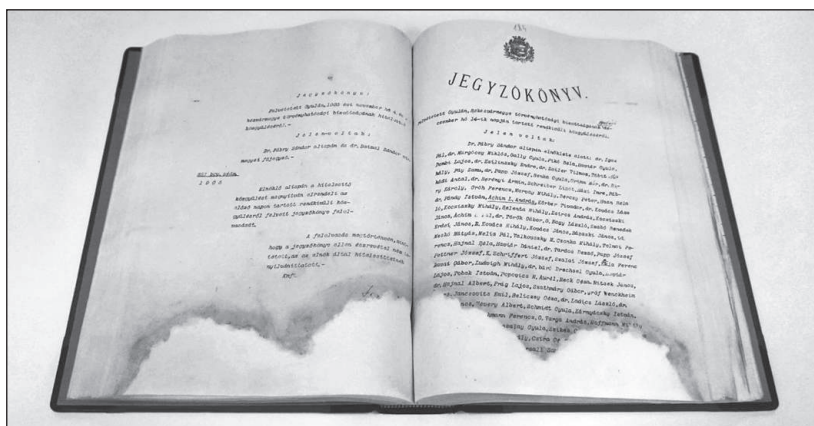
A végleges listát a javítást végző kolléga véleménye jelentősen meghatározza, hiszen ő tudja megmondani, hogy elegendők-e az általa alkalmazott technikák, vagy komolyabb beavatkozást igényel a dokumentum?

Természetesen fennáll olyan eset is, amikor tudatosan egy sorozat darbjait folyamatosan küldjük a műhelybe, mivel azok olyan mértékű sérüléseket szenvedtek, olyan károsodás következett be, amelyek veszélyeztetik a körülöttük lévő iratokat is. Ilyenek jelenleg Kunágota nagyközség iratainak segédkönyvei, amelyek legutóbb levéltárba kerülő darbjai megégték, számos kötet kiszakadt a táblájából is, ilyen formában nem alkalmasak a kutatásra sem. Korábban újrakötést alkalmaztunk például olyan kötetek esetében is, amelyeknek csupán annyi hibájuk volt, hogy könyvtáblájukat vastagon borította a galamb- vagy denevérürülék, így higiéniai okokból is erősen indokolt volt a gyors cselekvés. Tervezetten történt a javítás Gyula Város Mérnöki Hivatala iratainak tervtára meglehetősen rossz állapotban lévő részei esetében is. A gyűrött, szakadt pauszok többsége csak vasalást igényelt, de több tervrajz darabokra szakadt vagy tört. Van olyan tétel, amelyet kollégánk úgy igyekezett helyrehozni vagy egyelőre csak ki-vasalni, de nem összerakni, hogy ha a tervtár anyagának folyamatos feldolgozásával előkerülnek a hiányzó részek, lehetőség legyen a teljes rekonstrukciójára.

Folyamatosan zajlik tervrajzgyűjteményünk darbjainak javítása is

A tervezett javításokat, a munkatervi lista darabjait alapvetően a levéltári kötetek közül választjuk ki. Ilyen módon a segédkönyvek, rossz állapotú kötetek új, erős vászon vagy félvászon kötést kapnak. A megújulás során, amennyiben lehetséges, kollégánk igyekszik minden menthető rész (mint például egy szépen festett előzék, pajzsot formázó címke) visszaapplikálni a munka során. Az első, műhelyünkben helyreállított kötet Békés Vármegye Törvényhatósági Bizottságának 1905. évi közgyűlési jegyzőkönyve volt.¹³ A 396 lapos jegyzőkönyvet munkatársunk fertőtlenítette (a kötet feltehetően vízben állt, majd a megázott rész penészedni kezdett), megerősítette a málló lapokat, majd elkészítette a könyvtestet. A kötet ragasztóköttött (a jegyzőkönyv eredetileg sem ívekre készült), félbőr kötéses vászon borítást kapott. A munka elkészítése 240 munkaórát vett igénybe.

Az első teljesen saját műhelyünkben rendbehozott kötet

Ha ismét csak az elmúlt öt évet vesszük alapul, műhelyünkben 152 darab kötet újult meg, alkalmassá válva a kutatók munkájának segítésére.

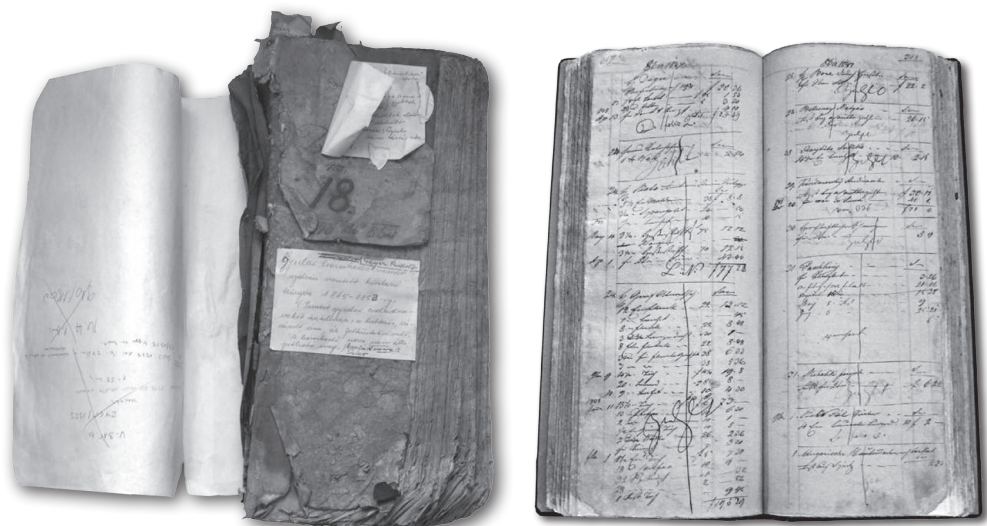
A kötetes anyag mellett azonban az évek során kutatói megkeresések, kérések, vagy projektek kapcsán felszínre kerülő, javításra szoruló szálas iratok is lekerülnek a műhelybe a szükséges javítások (vasalás, ragasztás, kiegészítés) céljából.

Az újrakötésen, javításon áteső iratok állapotát fotókkal dokumentáljuk, a munka során pedig minden tétel esetében külön munkalapon feljegyezzük a szükséges beavatkozásokat, a felhasznált anyagokat és azok mennyiségét. Arra sajnos nincs kapacitásunk, hogy minden egyes darab javítását végigfotózzuk, azonban egy-egy érdekesebb, izgalmasabb dokumentum kapcsán készült már folyamatot bemutató sorozat. Ilyen volt Geyer Rudolf gyulai kereskedő hitelezőkönyve a 19. század közepéről, a szabadságharc idejéből. Geyertől ez az egy, 568 oldalas, meglehetősen rossz állapotban lévő kötet került levéltárunkba.¹⁴ A borító, valamint a belívek erősen szennyezettek voltak, gerince

¹³ MNL BÉML IV. 402. a. 42. kötet

¹⁴ MNL BÉML XIV. 97. Geyer Rudolf gyulai kereskedő hitelezőkönyve. A kötet érdekes lehet a családkutatók számára is. Ha megtalálják benne felmenőiket kis bepillantást kaphatnak a hétköznapjaikba. Mít vásároltak, mennyit?

a gerinclemez hiánya miatt befordult, a felismerhetetlenségig deformálódott. A szét-szedett íveket kollégánk kimosta, megtisztította. Száradás után a még megmaradt gyűrődéseket kivasalta. A leszakadt széleket, a további rongálódást megelőzendően kiegészítette majd az összerendezett íveket az eredeti állapotnak megfelelően zsinórra varrta. A kötet végül félbőr kötést kapott, gömbölyített gerinccel, vászon borítással.

Geyer Rudolf gyulai kereskedő hitelezőkönyve

Azok a kötetek, amelyek javítása meghaladta műhelyünk aktív technikai felszereltségét (például papíröntéssel történő kiegészítést kívánt) külsős műhely segítségét vettük igénybe. E tekintetben az elmúlt öt évben 12 kötet restaurálása valósult meg ismét csak a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával.

„Minden nap újabb »kis csoda« történik a levéltárakban. Hozzáértés, türelem, és per sze nem mellékesen nem kis anyagi ráfordítás. Mindez »csak« azért, hogy az itt bemutatott könyv ne csak egy kidobásra váró sérült, poros, koszos (így kutatásra alkalmatlan) tárgy legyen, hanem múltunk értékes dokumentuma.” – írta egyik követőnk a már említett Geyer kötet javításáról közösségi médiafelületünkön megosztott rövid leírásunk alá. A kutatók tudják csak igazán megmondani, hogy az anyagi- és időráfordításnak mekkora eszmei értéke van.

A 21. századra a régi poros iratok iránt a digitális térben is egyre nagyobb az érdeklődés. A tömeges digitalizálással pedig egy újabb kockázat és kihívás is jelen van, hiszen egyrészt ez a terület is figyelmet és gondosságot kíván, másrészt újabb dimenziót nyitott például a másolatok tárolásának kérdésében, nem beszélve az iratokat érő extra fényterhelésről. Azonban, ha nem védenénk és javítanánk a dokumentumokat, nem lenne mit digitalizálni. Az állományvédelem tehát állandó része munkánknak és kihívást jelent minden levéltár számára.

Források és szakirodalom

MNL BéML = Magyar Nemzeti Levéltár Békés Megyei Levéltára

IV. A. 1. b. 1195/1807 = Békés Vármegye Nemesi Közgyűlésének iratai. Közgyűlési iratok 1715–1847.

IV. B. 154. 42/1851 = Békés-Csanád vármegye mérnökének iratai 1850–1860.

IV. 402. a. 42. kötet = Békés Vármegye Törvényhatósági Bizottságának iratai. Közgyűlési jegyzőkönyvek 1872-1949. 1905. évi közgyűlési jegyzőkönyv

V. 326. a. 70. kötet = Mezőberény nagyközség iratai 1737–1950. Cholera jegyzőkönyv

XIII. 4. a. = A Bolza család iratai 1752–1998. Franz Joseph Bolza gróf családfája

XIV. 97. = Geyer Rudolf gyulai kereskedő hitelezőkönyve 1846–1850.

XV. 7. 1. tétel = Nemeslevelek levéltári gyűjteménye 1650–1660. Nagydai Zeöld Mihály nemeslevele

Berényiné, 2018 = Berényiné Kovács Gyöngyi: Megyei levéltári iratanyag-pusztulás a II. világháború idején. Levéltári Szemle, 2018. 4. sz. 27–40.

Békés Megyei Hírlap. 2001. január 29. = Baracsi Magdolna: Felbecsülhetetlen értékek a levéltárban. Békés Megyei Hírlap, 2001. 24. sz. 10.

Erdész, 2014 = Erdész Ádám: A Magyar Nemzeti Levéltár Békés Megyei Levéltára. Magyar Levéltárosok Egyesülete, Bp., 2014.

Szabó, 1978 = Szabó Ferenc: Fióklevéltár Békésen. Levéltári Szemle, 1978. 1. sz. 37–39.

Szabó, 1982 = Szabó Ferenc: A Békés megyei Levéltár ismertetője. Gyula, 1982.

Szálkai, 2020 = Szálkai Tamás: Trianon árnyékában – Bihar megye levéltára és levéltárosai. Levéltári Szemle, 2020. 3. sz. 82–104.

Viharsarok népe, 1951. július 25. = Hirdetmény. Viharsarok népe, 171. sz. 1951. július 25. 4.

Czikkely Tibor – Káli Csaba – Orosz Katalin – P. Holl Adrien – Szlabey Dorottya: Állományvédelmi ajánlás. Budapest, 2017. 7.1. <https://mnl.gov.hu/download/file/209894> (utolsó megtekintés: 2022. március 26.)

A Magyar Nemzeti Levéltár Állományvédelmi szabályzata, 2021. 4.2. <https://mnl.gov.hu/download/file/618776> (utolsó megtekintés: 2022. március 26.)